

Шепетюк П.
вчитель географії ВП «Науковий ліцей Житомирського державного
університету імені Івана Франка»,
Романюк Р.
д.п.н., професор,
декан природничого факультету
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ ЖИТОМИРА У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ

Сучасна географічна освіта спрямована на формування у здобувачів освіти не лише системи теоретичних знань про природні та суспільні процеси, а й практичних умінь дослідження довкілля. Одним із ефективних засобів реалізації цього завдання є використання краєзнавчого матеріалу у освітньому процесі. Особливе значення у цьому контексті мають природні рекреаційні території, які поєднують природні компоненти ландшафту, антропогенне середовище та соціальну функцію відпочинку населення [1].

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення практичної спрямованості географічної освіти та формування у здобувачів освіти екологічної грамотності як ключової компетентності особистості. Використання природних об'єктів рідного міста у навчанні географії дозволяє поєднати теоретичні знання з практичними спостереженнями, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та формуванню дослідницьких навичок [2].

Метою роботи є визначення можливостей використання рекреаційних територій Житомира у навчанні географії та обґрунтування їхнього освітнього потенціалу.

Місто Житомир має значні природні ресурси, які використовуються для відпочинку населення. Важливу роль у формуванні рекреаційного потенціалу міста відіграють природні ландшафти долини річки Тетерів, численні зелені зони, парки та острови. Серед найбільш відомих рекреаційних територій міста можна виділити Гідропарк, Шодуарівський парк, прибережні території річки Тетерів та острови, що сформувалися в її руслі.

Рекреаційні території міста виконують важливу соціально-екологічну функцію, оскільки забезпечують умови для відпочинку населення та водночас сприяють збереженню природного середовища в межах урбанізованого простору. У сучасних умовах урбанізації такі природні об'єкти набувають особливого значення, адже вони дозволяють

підтримувати екологічну рівновагу міського середовища та створюють сприятливі умови для організації різних видів рекреаційної діяльності населення. Водночас, рекреаційні території можуть розглядатися як важливий ресурс для організації освітньої діяльності, зокрема для проведення навчальних екскурсій, квестів, практичних занять та дослідницьких спостережень у межах шкільного курсу географії [1; 3].

Ці території характеризуються різноманітністю природних компонентів: рельєфом, водними об'єктами, рослинністю та ґрунтовим покривом. Завдяки цьому вони можуть використовуватися як природні навчальні лабораторії для проведення спостережень і досліджень [2; 3].

Особливу групу рекреаційних територій Житомира становлять острови, що сформувалися в руслі річки Тетерів. Вони є важливими природними об'єктами міського середовища, які виконують рекреаційну, природоохоронну та освітню функції. Острови річки Тетерів сформувалися внаслідок руслових процесів, зокрема акумуляції алювіальних відкладів. Їхній рельєф переважно рівнинний, рослинний покрив представлений трав'янистими угрупованнями, чагарниками та деревами, характерною ознакою є багата орнітофауна. Наявність різноманітних природних компонентів створює сприятливі умови для проведення польових досліджень та навчальних спостережень в межах вивчення географії, біології, природничих інтегрованих курсів [5].

Природні особливості островів річки Тетерів роблять їх цінними об'єктами для географічних досліджень. Наявність різноманітних природних компонентів дозволяє учням безпосередньо спостерігати взаємодію природних процесів та антропогенного впливу. Під час польових досліджень учні мають можливість ознайомитися з особливостями формування річкових долин, вивчити структуру рослинного покриву та видове різноманіття тварин, оцінити стан природного середовища та визначити рівень антропогенного навантаження на територію. Такі дослідження сприяють формуванню в учнів цілісного уявлення про природні комплекси та закономірності їх функціонування [2].

Використання природних територій у навчальному процесі є важливим елементом краєзнавчого підходу у викладанні географії. Краєзнавчий принцип передбачає вивчення природних та суспільних явищ на прикладі території рідного краю, що значно підвищує ефективність навчання. Дослідження природних об'єктів місцевості сприяє формуванню у здобувачів освіти практичних навичок географічних досліджень, уміння аналізувати природні процеси та робити відповідні висновки. Крім того, використання місцевого природного матеріалу сприяє формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища та розвитку екологічної свідомості учнів [4].

До основних навчальних завдань, які можуть виконувати учні під час дослідження рекреаційних територій, належать:

- опис природного ландшафту прибережної території річки Тетерів (рельєф, рослинність, ґрунти, водні об'єкти);
- аналіз рекреаційного використання території та визначення видів відпочинку населення;
- картографічне дослідження території із створенням схематичної карти природних та рекреаційних об'єктів;
- проведення екологічного моніторингу з метою оцінки екологічного стану природного середовища.

Рекреаційні території Житомира можуть використовуватися не лише під час дослідницької роботи, але і при вивченні різних тем шкільного курсу географії. Зокрема, у 6 класі під час вивчення теми «Річки та їх значення» учні можуть досліджувати особливості річкової долини річки Тетерів та берегових форм рельєфу. У 6–7-х класах під час вивчення теми «Природні комплекси» доцільно розглядати взаємозв'язки між компонентами природного середовища на прикладі прибережних ландшафтів. У 8-му класі під час вивчення курсу «Географія України» можливим є аналіз рекреаційних ресурсів міста та їх значення для організації відпочинку населення. У 9-му класі під час вивчення теми «Вплив господарської діяльності на природу» ефективним є дослідження антропогенного навантаження на рекреаційні території та його наслідки. У 10-му класі під час вивчення теми «Рациональне природокористування» доцільним є аналіз екологічного стану природних територій та визначення шляхів їх збереження.

Використання рекреаційних територій у навчанні географії може реалізовуватися через різні форми навчальної діяльності: навчальні екскурсії, польові дослідження, практичні роботи, учнівські проекти та екологічні спостереження. Застосування таких форм роботи сприяє формуванню географічних знань, розвитку дослідницьких умінь, екологічної культури та просторового мислення учнів.

Використання рекреаційних територій Житомира у навчанні географії відповідає принципам компетентнісного підходу Нової української школи. Польові дослідження та навчальні екскурсії сприяють формуванню природничо-наукової компетентності, екологічної грамотності, дослідницьких навичок та уміння працювати з географічною інформацією.

Важливою перевагою використання рекреаційних територій у навчанні географії є можливість інтеграції різних видів навчальної діяльності. Під час роботи на природних територіях учні можуть поєднувати теоретичні знання з практичними дослідженнями, виконувати спостереження, проводити вимірювання та аналізувати отримані результати. Такий підхід сприяє розвитку дослідницької активності учнів, формує навички

самостійної роботи з географічною інформацією та підвищує інтерес до вивчення географії.

Отже, рекреаційні території Житомира мають значний освітній потенціал та можуть ефективно використовуватися у процесі навчання географії. Їх використання сприяє поєднанню теоретичних знань із практичними дослідженнями природного середовища, формуванню дослідницьких навичок та розвитку екологічної свідомості учнівства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу. Київ: Альтерпрес, 2017. 395 с.
2. Масляк П. О. Географія України. Київ: Генеза, 2018. 280 с.
3. Пістун М.Д. Основи рекреаційної географії. Київ: Вища школа, 2016.
4. Шаблій О.І. Основи суспільної географії. Львів: Світ, 2019.
5. Шепетюк П. О., наук. керівник Корінний В. І. Рекреаційні острови Житомира: аналіз сучасного стану та перспектив розвитку. *Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень: IX Міжнар. студент. наук. конференція*. Рівне, 2025. С. 996–997.